

Nr 16

Utlåtande i anledning av väckta motioner om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

d e l s de likalydande motionerna nr 26 i första kammaren av herr *Nyström* samt nr 35 i andra kammaren av herr *Fredriksson m. fl.*,

d e l s o c k de likalydande motionerna nr 353 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* samt nr 272 i andra kammaren av fru *Nilsson m. fl.*

I motionerna I: 26 och II: 35 har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av semesterlagen syftande till att bereda arbetstagare med särskilt pressande och hälsofarligt arbete en ytterligare förlängning av semestertiden förslagsvis till fyra veckor».

I motionerna I: 353 och II: 272 har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till riksdagen om förlängd semester för i motionen berörda arbetargrupper».

En redogörelse för vilka grupper av arbetstagare, som närmast åsyftas i motionerna, lämnas nedan i utlåtandet under rubriken »Motionerna».

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna II: 35 resp. I: 353.

Gällande bestämmelser m. m.

Lagen den 29 juni 1945 om semester äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av sådana arbetstagare hos staten, för vilka gäller särskilda föreskrifter rörande semester. Från lagens tillämpning är vidare undantagen arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

Enligt 7 § i lagen i dess lydelse före den 1 juli 1951 utgick semester med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar; dock utgick semester med en och en halv dag per månad — tre veckor per år — till arbetstagare som vid månadens ingång ej fyllt aderton år. Vidare utgick enligt särskild lag tre veckors semester till vissa arbetstagargrupper, varom mera nedan.

Genom lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1951 genomfördes den s. k. treveckorssemestern. Enligt den därvid beslutade, alltjämt gällande lydelsen av 7 § i lagen om semester utgår semester med en och en halv dag för varje sådan kalendermånad som ovan sagts.

I samband med införandet av treveckorssemestern den 1 juli 1951 upphörde *lagen den 29 juni 1946 (nr 337) om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete* att gälla. I 1 § i denna lag stadgades bland annat, att semester skulle utgå med förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller
- 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Jämlikt 2 § i lagen skulle för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört i lagen avsett arbete, utgå semester med en och en halv dag om arbetet vore sådant, som omförmäldes i 1 § under 1)–4), samt med tre dagar, om arbetet vore sådant, som omförmäldes i 1 § under 5).

Ovannämnda lag den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete har ersatts av *lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete*, vilken liksom lagstiftningen om treveckorssemestern trädde i kraft den 1 juli 1951. I 1 § i 1951 års särskilda semesterlag stadgas, att semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall utgå med tre dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

Motionerna

I *motionerna I: 26 och II: 35* uttalas, att bland arbetstagargrupper med särskilt pressande och hälsofarligt arbete syntes i främsta rummet kunna nämnas gruvarbetare under jord och i lapplandsgruvornas dagbrott.

Till stöd för sitt yrkande om utredning rörande förlängd semester anför motionärerna under hänvisning till 1946 års särskilda semesterlag bl. a., att man sedan semestervillkoren blivit föremål för lagstiftning inte varit främmande för att privilegiera vissa grupper av arbetstagare, vilkas arbete är så pressande, att deras rekreationsbehov rent objektivt måste framstå som avsevärt större än andra arbetstagaresh. Motionärerna vore av den uppfattningen, att behov av en utökning av semestern för arbetstagargrupper i särskilt pressande och hälsofarligt arbete alltjämt kvarstode. Med hänsyn

härtill och då de förväntningar som hysts beträffande möjligheten att avtalsvägen uppnå förbättringar i semestervillkoren icke uppfyllts, ansåge motionärerna det angeläget »att en utredning kommer till stånd beträffande möjligheten och lämpligheten av en differentiering av den lagstadgade semesterns längd med hänsyn till behovet därav».

I fråga om vilka grupper av arbetstagare, som avses med yrkandet i *motionerna I: 353 och II: 272*, torde utskottet till en början få hänvisa till följande uttalanden i motionerna:

Till de arbetargrupper som tidigare på grund av arbetets art erhöll förlängd semester hör gruvarbetarna. Allt arbete i gruva såväl under som ovan jord är både tungt och hälsovådligt; samma gäller också arbete i stenbrott och tunnel.

Arbete i kontinuerlig drift och skift, där arbetet bedrivs nattetid eller delvis under natten, måste också räknas till de arbeten där en förlängning av semestern är motiverad.

Ur medicinsk synpunkt måste arbete i mörkrum nu som tidigare räknas till hälsofarligt arbete och berättiga de sysselsatta arbetarna till förlängd semester.

I sin motivering till att ovan berörda grupper skulle erhålla förlängd semester uttalar motionärerna, att det måste betraktas som en tillbakagång, att de grupper, som före den allmänna treveckorssemesterns genomförande hade förlängd semester, ej längre åtnjuter denna förmån. Här föreläge ett underskattande av de orsaker som tidigare motiverade en längre semester. Arbetets art ändrades emellertid ej med införandet av den allmänna treveckorssemestern, utan motiveringen för en längre semester än den allmänna kvarstode.

I fråga om ungdom under 18 år, som åtnjöt tre veckors semester redan före den allmänna treveckorssemesterns genomförande, anför motionärerna att som motivering för förlängd semester för ungdom framfördes att ungdomarna vid övergång från skola till arbete fick genomgå en både fysiskt och psykiskt påfrestande omställningsprocedur. Man får väl förutsätta, anför motionärerna vidare, att denna omställningsprocedur fortfarande är lika påfrestande för berörda ungdom. Skälet för förlängd semester utöver den allmänna semestern vore därför lika bärande som innan den allmänna treveckorssemestern genomfördes.

Beträffande arbetare som utsättes för röntgenstrålning eller radioaktivt ämne — dessa åtnjuter f. n. förlängd semester, nämligen tre dagars semester för varje månad — uttalas i motionerna, att det synnerligen hälsofarliga arbetet motiverar en ytterligare förlängning av semestertiden.

Förarbetena till 1946 års lag om förlängd semester

Till grund för 1946 års lag om förlängd semester för vissa arbetstagare låg ett av *1942 års semesterkommitté* framlagt betänkande (SOU 1945: 59). I fråga om de omständigheter, som borde vara vägledande för en differentiering av semestern ur behovssynpunkt, anförde kommittén:

Arbetstagarnas behov av semester har i allmänhet sin grund däri, att arbetet i fysiskt eller psykiskt avseende åstadkommer en nedsättning av kroppens funktionsförmåga, som icke avhjälpes med de dagligen och veckovis inträffande uppehållen i arbetet. Givet är, att ju mer påfrestande arbetet är, desto större blir den trötthetsrest, som semestern avser att så vitt möjligt borttaga.

Kommitténs undersökningar visa, att arbetstagare, som äro sysselsatta med i fysiskt eller psykiskt avseende särskilt pressande arbete, ofta ådraga sig mer eller mindre framträdande men, som yppa sig i allmän fysisk eller psykisk trötthet eller ock i förslitning av eller funktionsrubbnig i viss kroppsdel eller visst organ. Till följd av att dessa men icke kunna avhjälpas av den dagliga vilan och veckoledigheten uppstår i regel en oavbruten pålagring av tröttheten, som i vissa fall kan leda till överansträngning eller ohälsa. — — —

Det står för kommittén klart att i den mån det genom medverkan av arbetarskyddet eller ändring av arbetsförhållandena är möjligt att förebygga sådana skadliga verkningar som orsakas av särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, anordningar eller åtgärder i sådant syfte i första hand böra vidtagas. Åtgärder, som förhindra uppkomsten av skadeverkningar, måste självfallet vara att föredraga framför sådana, som blott avse att upphäva eller lindra följderna av redan inträdd skada. Det är emellertid givet, att man blott i viss utsträckning kan förebygga skadliga verkningar av arbetsförhållandena. Vissa arbeten äro nämligen till sin natur sådana att förebyggande skyddsanordningar icke kunna vidtagas. Gruvarbete under jord, för att taga ett exempel, anses särskilt påfrestande bland annat av den anledningen, att det försiggår å instängd, osund arbetsplats under markytan. Detta förhållande kan man tydligen icke komma till rätta med genom några skyddsåtgärder. I fråga om vissa andra arbeten kan man på teknikens nuvarande ståndpunkt icke alls eller blott delvis förhindra skadliga verkningar av arbetsförhållandena; även med användande av de mest moderna skyddsåtgärder uppkomma stegrade trötthetssymtom eller kvarstå i organismen verkningar av giftiga eller eljest farliga ämnen. Den radikala utvägen att förbjuda arbete, som genom sin särskilt pressande eller hälsofarliga karaktär är vådligt, kan blott undantagsvis tillgripas, enär andra samhällseliga intressen ofta kräva att arbetet blir utfört.

Det finnes sålunda och kommer, såvitt nu kan bedömas, även i fortsättningen att finnas arbetstagare, vilka såsom en följd av sina arbetsförhållanden drabbas av men i fysiskt eller psykiskt avseende. I de fall, dylika men genom en längre tids ledighet från arbetet kunna bringas att försvinna eller i varje fall väsentligt lindras, måste en förlängd semester vara sakligt motiverad. Däremot kan — åtminstone principiellt sett — så icke anses vara förhållandet i de fall, då av arbetsförhållandena föranledda skador över huvud icke påverkas i gynnsam riktning av ens en tämligen lång tids avbrott i arbetet. Längre semester lär sålunda medicinskt sett icke ha någon verkan å de sjukliga förändringar, som föreligga vid stendammslunga i mera framskridet stadium. En annan sak är, att ur rent humanitära synpunkter en längre semester kan vara motiverad även i sådana fall som de sistnämnda.

De nu utvecklade synpunkterna innebära, att enligt kommitténs mening skäl föreligga för en ökning av semestertiden i de fall, där arbetstagaren till följd av arbetsförhållandena lider allvarligt men av beskaffenhet att kunna avhjälpas eller åtminstone väsentligt lindras genom en längre tids avbrott i arbetet samt åtgärder till förebyggande, helt eller till väsentlig del, av menets uppkomst icke stå till buds eller lämpligen kunna vidtagas.

Förslag till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare förelades 1946 års riksdag genom propositionen nr 221. Propositionen behandlades av *andra lagutskottet* i dess utlåtande nr 37. Utskottet anförde däri bland annat:

Utskottet anser i likhet med föredragande statsrådet, att en differentiering av semesterns längd icke kan anses stå i strid med de principer å vilka semesterlagstiftningen vilar. Vid avgörandet av frågan, om behov föreligger för vissa kategorier arbetstagare att erhålla en semester utöver den nu lagstadgade, bör i första hand beaktas semesterns funktion att utgöra ett komplement till arbetarskyddet.

Det torde väl icke heller kunna förnekas, att vissa arbetstagare med hänsyn till arbetets pressande eller hälsofarliga karaktär ha behov av längre semester än fjorton dagar. När det gäller att här verkställa en differentiering av semesterns längd ur behovsynpunkt, möta emellertid vissa svårigheter att skapa rättvisa mellan olika arbetstagargrupper. Att en lagstiftning på detta område kan komma att verka ojämnt torde icke helt kunna undgås. Med hänsyn till lagstiftningens karaktär av skyddslagstiftning synas dock de svårigheter som kunna uppkomma icke böra tillerkännas avgörande betydelse.

Den allmänna treveckorssemesterns genomförande år 1951

I sitt betänkande om tre veckors semester (SOU 1950: 32), vilket låg till grund för 1951 års ändringar i semesterlagstiftningen, anförde *arbetstidsutredningen* i fråga om förlängd semester för vissa grupper arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete:

Under utredningens arbete har den frågan uppkommit, huruvida man i samband med att den allmänna semestern ökas med en vecka till tre veckor bör göra en motsvarande ökning för dem, som redan ha tre veckors lagstadgad semester eller mer. De här berörda arbetstagargrupperna ha ansetts äga ett rekreationsbehov, som väsentligt överstiger övriga arbetstagar. Därest dessa senares rekreationsbehov tillgodoses på ett bättre sätt än tidigare, borde de här nämnda särskilda grupperna följa med och jämväl erhålla en förlängning av semestertiden.

Utredningen vill här erinra om de motiv, som lågo till grund för statsmakternas beslut att ge vissa arbetstagargrupper längre semester än andra. Möjligheter ansågs för det dåvarande icke föreligga att bevilja samtliga arbetstagare en så lång semester som tre veckor, och i avvaktan på att så skulle bli möjligt gav man dem, som uppenbarligen hade ett avsevärt större rekreationsbehov än arbetstagare i allmänhet, en förlängd semester. Skälen till ungdomssemestern voro i viss mån likartade.

Avsikten med den förevarande semesterreformen är att höja minimi-semester till tre veckor. Den nuvarande graderingen i lagstiftningen av semestertiden har varit ett provisorium i avvaktan på den allmänna 3-veckorssemesterns genomförande. Med hänsyn härtill har utredningen icke ansett skäl föreligga för en ökning av semestertiderna för ungdomen och för de grupper arbetstagare, som omfattas av den nuvarande särskilda semesterlagen. Dock bör självfallet de arbetstagare som för närvarande åtnjuta sex veckors semester bibehålla sina förmåner.

I *propositionen nr 72 till 1951 års riksdag* med förslag till lag angående ändring i lagen om semester uttalade *föredragande departementschefen, statsrådet Möller*, bland annat:

Även jag är av den uppfattningen, att skäl saknas för att taga införandet av allmän treveckorssemester till intäkt för en höjning av semestern för de grupper, som redan nu ha en lagstadgad semester om tre veckor eller längre tid. Det försprång, som dessa grupper erhållit, har såsom tidigare utvecklats varit ett provisorium i avbidan på allmän treveckorssemester, och sedan denna reform genomförts, ha således skälen för den nuvarande graderingen bortfallit. Självklart är dock, att de arbetstagare, som ha sex veckors semester, böra bibehålla denna förmån.

Propositionen behandlades av *andra lagutskottet* i dess utlåtande nr 28. Utskottet gjorde icke någon erinran mot departementschefens uttalande i förevarande fråga.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Motioner om förlängd semester vid 1952 och 1955 års riksdagar

I två *likalydande motioner* vid 1952 års riksdag, I: 19 av herr *Nyström* och II: 27 av herr *Gavelin*, yrkades, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av frågan huruvida icke arbetstagargrupper med sådant arbete som i lagen den 29 juni 1946 (nr 337) omförmäles i 1 § under 1)—4) skola, i anknötning till den allmänna semesterlagen, tillerkännas en ytterligare förlängning av semestern».

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt utlåtande nr 6, hänvisade till en början till att den tidigare differentieringen av semesterns längd efter behovssynpunkt, såvitt anginge de i motionerna berörda grupperna av arbetstagare, betraktats som ett provisorium i avvaktan på den allmänna treveckorssemestern. De arbetstagare, som ansetts vara i särskilt behov av utökad semester, hade sålunda redan i förväg tillförsäkrats den rätt till tre veckors semester, som övriga arbetstagare erhållit först genom den vid 1951 års riksdag beslutade ändringen i lagen om semester. Vidare erinrade utskottet om att såväl arbetstidsutredningen som departementschefen under förarbetena till den nya lagstiftningen framhållit, att införandet av allmän treveckorssemester med hänsyn till vad nyss sagts icke motiverade en ökning av semestertiden för de grupper arbetstagare, varom nu vore fråga. Mot departementschefens uttalande i denna del hade utskottet år 1951 i sitt av riksdagen godkända utlåtande ej funnit anledning göra erinran.

I avseende å yrkandet i de vid 1952 års riksdag väckta motionerna uttalade utskottet, att även om de i motionerna berörda grupperna av arbetstagare skulle kunna anses ha behov av mer än tre veckors semester, kunde utskottet likväl icke förordna, att frågan om en lagstadgad förlängning av semestertiden gjordes till föremål för omprövning. Spörsmålet om ökad semesterledighet för dessa arbetstagare finge enligt utskottets mening lösas förhand-

lingsvägen — i likhet med övriga löne- och anställningsvillkor — och bedömas i samband med i avtal träffade överenskommelser om arbetstidens längd. På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

I två *likalydande motioner* vid 1955 års riksdag, I: 170 av herr Nilsson, Bror, m. fl. samt II: 204 av fru Johansson i Norköping m. fl., yrkades sådan ändring i lagen den 25 maj 1951 om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete, att 6 veckors semester skulle utgå även vid arbete med smittämne vid bakteriologiskt-virologiskt laboratorium.

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna i sitt utlåtande nr 27, hänvisade till att det i motionerna avsedda arbetet såsom framginge av avgivna remissyttranden vore förenat med en icke obetydlig infektionsrisk och att översjuklighet enligt i motionerna lämnade uppgifter syntes råda bland ifrågavarande personal. Utskottet, som icke fann det föreliggande utredningsmaterialet ge tillräckligt underlag för ett säkert bedömande av vilka åtgärder som vore bäst ägnade att i största möjliga utsträckning undanröja riskerna för ohälsa vid arbetet i fråga, hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte »föranstalta om utredning rörande de hälsorisker som i vissa fall är förenade med laboratoriearbete i den vetenskapliga forskningens sjuk- och hälsovårdens samt industriens tjänst ävensom i fråga om de åtgärder, som må kunna vidtagas för undanröjande av dessa risker, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kan giva anledning».

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Frågan är nu föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet

Enligt lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete gällde redan före den allmänna treveckorssemesterns genomförande år 1951, att vissa grupper arbetstagare erhöi en från två till tre veckor förlängd årlig semester. För arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne, utgick enligt samma lag och utgår alltjämt enligt särskild lag sex veckors semester. Av förarbetena till den allmänna treveckorssemesterns genomförande år 1951 framgår klart, att statsmakterna då ansett att denna reform, med hänsyn till de motiv som förelegat vid tillkomsten år 1946 av den förlängda semestern för vissa grupper av arbetstagare, icke kunde tagas till intäkt för en höjning av semestern för dessa grupper till exempelvis fyra veckor. Det försprång som ifrågavarande arbetstagare erhållit hade endast varit ett provisorium i avvaktan på allmän treveckorsse-

mester, och sedan denna genomförts hade skälen för en gradering av semestern bortfallit.

I anledning av motioner vid 1952 års riksdag med yrkande om förlängd semester för de arbetstagare som genom 1946 års särskilda semesterlag erhållit en till tre veckor förlängd semester uttalade utskottet, att även om de berörda grupperna av arbetstagare kunde anses ha behov av mer än tre veckors semester, kunde utskottet likväl icke förorda, att frågan om en lagstadgad förlängning av semestertiden gjordes till föremål för omprövning.

Utskottet har icke i anledning av nu förevarande motioner eller vad eljest förekommit funnit anledning att nu frångå sitt tidigare ställningstagande i frågan. Spörsmålet om längre semesterledighet för de i motionerna berörda arbetstagargrupperna torde alltså enligt utskottets mening få lösas förhandlingsvägen.

Utskottet kan alltså icke tillstyrka nu förevarande motioner.

Utskottet hemställer,

att förevarande motioner, nämligen

1. I: 26 och II: 35 samt

2. I: 353 och II: 272, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 mars 1956

På andra lagutskottets vägnar:

ELSA JOHANSSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Nils Elowsson, Axel E. Svensson, fru Carlqvist, herrar Mannerskantz, Grönkvist, Nils Theodor Larsson och Åkeson;

från andra kammaren: fru Johansson i Norrköping, fru Västberg*, fröken Höjer, herrar Johansson i Södertälje, Fredriksson, Königson, Larsson i Hedenäset och Ahlberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Fredriksson*.